

Democratic
Progress
Institute

Çözüm Süreci: Kazanımlar Ve Tehditler

Vahap Coşkun

Demokratik Gelişim Enstitüsü (Democratic Progress Institute - DPI)

11 Guilford Street

Londra WC1N 1DH

Birleşik Krallık

tarafından yayınlanmıştır.

www.democraticprogress.org

info@democraticprogress.org

+44 (0)203 206 9939

ISBN: 978-0-ISBN

© DPI – Demokratik Gelişim Enstitüsü, 2015

DPI – Demokratik Gelişim Enstitüsü İngiltere ve Galler’de kayıtlı bir vakıftır. Vakıf Kayıt No. 1037236. Kayıtlı Şirket No. 2922108.

Bu yayının telif hakları saklıdır, eğitim amacıyla telif ödenmeksizin ya da önceden izin alınmaksızın çoğaltılabilir ancak yeniden satılamaz. Bu durumun dışındaki her tür kopyalama için yayıncılardan yazılı izin alınması gerekmektedir. Bu durumda yayıncılara bir ücret ödenmesi gerekebilir.

Önemli Not: Bu rapor yuvarlak masa toplantısında yapılan konuşmaların özet halini içermektedir. Raporadaki konuşma metinleri yapılan konuşmalarla birebir bir benzerlik içermediği gibi konuşmaların tam çözümünü de değildir.

İçindekiler

- ??

ÇÖZÜM SÜRECİ: KAZANIMLAR VE TEHDİTLER

Vahap Coşkun

I. KÜRT MESELESİ VE DEVLETİN POLİTİKASI

Etno-politik sorunlar, ulus-devlet döneminin ayırt edici özelliklerinden biridir. Dünya üzerinde birçok devlet, etno-politik bir sorunla karşı karşıya bulunuyor ve bu devletler kaynaklarının ve mesailerinin önemli bir bölümünü bu sorunları çözmek için harcıyorlar.

Türkiye de bir ulus-devlet olarak örgütlenmeye başladığı ilk günden itibaren etno-politik bir içeriğe sahip olan Kürt meselesi ile uğraşüyor. Çeşitli adlar altında (Doğu Sorunu, geri kalmışlık problemi, terör sorunu, vb.) bu meseleyi ortadan kaldırmak veya etkisini asgariye indirmek için çaba harcıyor.

Kürt meselesinin birçok boyutu var. Sorunun çok boyutlu olması, maliyetin de ağır olmasını kaçınılmaz kılıyor. Bilhassa son 30 yıldaki çatışmalı dönem, sosyal, ekonomik, siyasi ve hukuki alanda önemli tahribatlar yarattı. Bu sebeple Kürt meselesi, Türkiye'nin toplumsal barış ve istikrarının, ekonomik gelişmesinin ve demokrasisinin önündeki en büyük engeldir ve ivedilikle bir çözüme kavuşturulması gerekir.

Türkiye, PKK'nin silahlı mücadele vermeye başladığı 1984 yılından itibaren Kürt meselesini çözmek için iki hat izledi: Birincisi, güvenlik hattıydı. Türkiye'de devlet, bu sorunu daha çok bir güvenlik sorunu olarak algıladı, asayiş tedbirlerini artırarak, özgürlük alanlarını daraltarak ve gerektiğinde hukuk dışına çıkararak sorunu çözmeye çalıştı. Ama etnik kimlik talepleri içeren, sosyal ve siyasal bir temele sahip olan bir meseleyi sadece güvenlik önlemlerini çoğaltarak çözebilmenin imkânı yoktu. Bu, sorunu daha da derinleşmesine neden oldu.

İkinci ise, kısmi ve sınırlı görüşme hattıydı. PKK'nin toplumsal bir tabana oturduğu 1990'lı yıllardan sonra devlet, PKK ile temas kurmaya çalıştı. Bu temaslar genellikle gizli ve aracılar vasıtasıyla yapıldı. Bu yola ilk teşebbüs eden dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal idi. Özal'ın araçlarla başlattığı sürecin neticesinde PKK, 1993'te ilk kez ateşkes ilan etmişti.

Özal'ın vefatından sonra iş başına gelen iktidarlar da PKK ile bir şekilde görüştüler. Daha sonra ortaya çıkan bilgiler, Süleyman Demirel'in, Necmettin Erbakan'ın ve Genelkurmay'ın PKK ile çeşitli düzeylerde irtibat kurduğunu teyit etti. Öcalan'ın 1999'da yakalanmasından 2006 yılına kadar geçen süre zarfında Öcalan ile devlet adına sadece askerler görüştü. 2006'dan sonra ise Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) aldı. MİT ile PKK arasında başlayan görüşmelerin ardından "Oslo Süreci" başladı. 2009-2011 arasında devlet görevlileri ile PKK liderleri Oslo'da birçok görüşme gerçekleştirdiler. Ancak 2011 Temmuz ayında Oslo Süreci çöktü ve Kürt meselesi yeni bir şiddet sarmalına girdi.

2011 Haziran ile 2012 Aralık ayları arasındaki 1.5 yıllık süre zarfında çok şiddetli çatışmalar oldu. Uluslararası Kriz Grubu'nun (International Crisis Group – ICG) raporuna göre, 1999'da Öcalan'ın yakalanmasından sonraki en şiddetli dönem yaşandı. Yoğun çatışmalar, kitlesel tutuklamalar ve PKK'li hükümlü ve tutukluların hapisanelerdeki açlık grevleri ile siyasal tansiyon çok yükseldi ve bütün bir bölge patlama noktasına geldi.

Ancak tam köprüler atılacak derken yeni bir gelişme oldu. PKK'li hükümlü ve tutukluların gündemi sarsan açlık grevleri Öcalan'ın çağrısıyla sona erdi. Arkasından BDP milletvekillerinin, uzun bir müddettir dünya ile bağlantısı kesilmiş olan Öcalan ile görüşmelerine izin verildi. Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, kamuoyuna çözüm sürecinin başlatıldığı bilgisini verdi.

Mevcut sürecin, geçmişteki görüşmelerden en önemli farkı, bu sürecin ilk defa nispi bir alenilik içinde yürütülüyor olmasıdır. Erdoğan “Bir çözüme ulaşmak için devlet görevlileri herkes ile görüşebilir” dedi ve böylece Türkiye siyasetinde kamuoyunun bilgisi dâhilinde PKK ile görüşmelerin yapıldığı bir süreç başladı.

Bu süreç ile birlikte “herhangi bir hükümet veya parti PKK ile görüşürse toplumdan çok ciddi bir tepki görür” tezi hükmünü yitirdi. Zira toplum, hükümete kayda değer negatif bir tepki göstermedi. Aksine süreç başladıktan sonra yapılan iki önemli seçimde (30 Mart Yerel Seçimler ve 10 Ağustos Cumhurbaşkanlığı Seçimleri) sürecin tarafları (AKP ve HDP), sürece mesafeli duran

(CHP) ve sürece doğrudan karşı çıkan (MHP) partilere nazaran kazançlı çıktılar. Bu itibarla sürecin halk tarafından kabul edildiğini söylemek mümkündür.

II. ÇÖZÜM SÜRECİNİ BAŞLATAN DİNAMİKLER

Çatışma içeren bir sorunda tarafları çatışmalardan diyalog ve müzakereye çeken iç ve dış birçok faktör olabilir. Türkiye'deki çözüm sürecini başlatan başlıca nedenleri üç maddede toplamak mümkündür:

1. 2011-2012 arasında yaşananlar, bir kez daha, bu meselenin silahla halledilemeyeceğini göstermişti. PKK 2012'i "zafer yılı" ilan etmiş ve "devrimci halk savaşı" adını verdiği bir stratejiyi yürürlüğe sokmuştu. Ancak bu strateji halk nezdinde bir kabul görmemiş ve PKK çok sayıda kayıp vermesine karşın hedeflerine ulaşamamıştı. Diğer taraftan hükümet de, dağda askeri operasyonlarla PKK'nin belini kırmak, şehirlerde de hukuki ve siyasi operasyonlarla (KCK Operasyonları ve Davaları) PKK'nin elini ayağını kesmek ve hareket alanını daraltmak suretiyle PKK'yi bitirmeyi veya en azından marjinalize etmeyi amaçlıyordu.

Ancak her iki taraf da amaçlarına ulaşamadı. Bir buçuk yıllık bir kanlı sürecin sonunda PKK'nin devleti yenemeyeceği, devletin de PKK'yi ortadan kaldıramayacağı bir kez daha görüldü. Taraflar silahtan sonuç alamadılar, çatışmanın her iki tarafa da zarar verdiğini gördüler ve bu

da onları görüşme masasına oturmak durumunda bıraktı.

2. Özelde Suriye’de ve genelde Ortadoğu’daki gelişmeler, Türkiye’de bir çözümü dayatıyordu. Suriye Kürtlerinin en etkin örgütü olan PYD’nin PKK ile çok yakın bir irtibatı vardı. Dolayısıyla Türkiye’nin, içeride sulh ve sükûnu tesis etmeden, Suriye’deki Kürtlerle sağlıklı bir ilişki kurulabilmesinin imkânı yoktu. Ortadoğu’nun yeniden şekillendiği ve Suriye’deki yangının bölgenin tüm ülkelerini etkisi altına aldığı bir dönemde, Türkiye’nin hem iç bütünlüğünü koruması ve hem de bölgede etkin bir aktör olması, öncelikle Kürt meselesinin çözümünü zorunlu hale getirdi.

3. Türkiye’nin Kürdistan Bölgesel Yönetimi (KBY) ile kurduğu ilişkilerin geldiği aşama da çözümde etkili oldu. Bugün Türkiye’nin bölgedeki –neredeyse- tek müttefiki KBY. Ekonomik ve siyasi münasebetlerin geliştirilmesi hem Türkiye’nin hem de KBY’nin lehine. Zira KBY, Irak merkezi hükümeti ile iplerin kopması durumunda Türkiye gibi bir ülkenin desteğini arkasında tutmak istiyordu. Türkiye ise, KBY’nin büyük ekonomik ve petrol potansiyelini kullanarak bölgedeki etkinliğini artırmayı amaçlıyordu.

Ancak her iki tarafı olumlu bir şekilde etkileyen bu ilişkinin istikrarlı olması için, Türkiye’deki Kürt meselesinin çözülmesi lazımdı. Çünkü Türkiye’nin kendi Kürtleriyle kavga ederken Irak Kürtleri ile büyük çaplı ekonomik ve siyasi işbirliğine gidebilmesi düşük ihtimaldi. Bu nedenle KBY, öteden beri, Kürt meselesinin müzakere yoluyla çözülmesi konusunda hem devlete hem de PKK’ye telkinde bulunuyordu. Yine bu nedenle sürecin başlamasında ve yürümesinde

KBY'nin oynadığı rol çok önemliydi.

Bunlara Türkiye'de Kürtlerin ayrılmama iradesine sahip olmaları ile PKK'nin ve özellikle Öcalan'ın “meşru bir siyasi aktör olma” isteği gibi nedenler de eklenebilir. Bir kısmı yapısal, bir kısmı da konjonktürel olan bu nedenler, hem PKK'nin ve hem de devletin bir strateji değişikliğine gitmeleri sonucunu doğurdu ve süreç başladı.

III. PKK'NİN VE DEVLETİN STRATEJİSİ

PKK açısından strateji değişikliği, silahlı mücadele yerine siyasi mücadeleyi ön plana çıkarmasıydı. Öcalan bunu, 21 Mart 2013'te, Kürt ve Türkiye kamuoyuna duyurdu. Kürt kamuoyuna verilen mesaj, silahın miadının dolduğuydu. **“Zamanın ruhunu okuyamayanlar, tarihin çöp sepetine giderler”** diyen Öcalan'a göre, belli dönemin şartları silahlı direnişi zorunlu kılmışsa da, bugün çok farklı şartlar oluşmuştu. Dönem değişmişti; artık siyasetin vaktiydi. Halledilmesi gereken, ekonomik, siyasi ve hukuki birçok problem bulunuyordu ama bunların tümünün çözümü siyasetin içinde aranmalıydı. **“Silahlar susmalı, fikirler konuşmalıydı.”** Bunun için Öcalan, PKK'den silahlı mücadeleyi durdurmasını ve silahlı unsurlarını Türkiye sınırlarının dışına çıkarmasını istedi.

Bu çağrıyla yaparken Öcalan, sürecin başından beri Kürt kamuoyunun bir kesiminde var olan bazı itirazları ve endişeleri

de gözetmiş ve onlara da cevap vermişti. Mesela, bazı kesimler Öcalan'ın çözüm çerçevesini tatminkâr bulmuyorlardı. **“30 yıldır büyük bedeller verilerek sürdürülen mücadele bunun için miydi? Bu kadar mücadele boşuna mı verildi?”** diyerek Öcalan'a itiraz ediyorlardı. Bu itirazlara karşı Öcalan; mücadelenin boşuna olmadığı yanıtını veriyordu. Öcalan'a göre; bu mücadele sayesinde Kürtlerin ret ve inkârına dayanan politika ortadan kaldırılmış, Kürtler siyasi ve sosyal planda birçok kazanım elde etmişlerdi. Dolayısıyla mücadelenin kazanımları göz ardı edilemezdi.

Keza **“Kürtlerin hakları için mücadele edilmeyecek mi?”** endişesini taşıyanlara ise Öcalan, mücadelenin devam ettiğini, ancak mücadelenin şeklinin değiştiğini belirtiyordu. Öcalan'a göre Kürtler talepleri için bundan böyle de mücadele vermekten geri durmayacaklardı. Ama bu mücadelede artık araç olarak silaha ve yöntem olarak şiddete başvurmayacak, bunun yerine demokratik siyaseti yükselteceklerdi.

Öcalan, Türkiye kamuoyuna ise “birlik” mesajı verdi. **“Misak-ı Milli sınırları içinde demokratik Türkiye”** formülünü öne çıkardı ve yürüyen süreçten bir ayrılma/bölünme doğacağı kaygısını taşıyan kesimleri teskin etmeye çalıştı. Ulus-devlete karşı olduğunu ve etnik kimlik üzerinde biçimlenen yeni bir ulus-devlet yaratmanın Kürtlere bir faydasının dokunmayacağını belirtti ve amaçlarının herkesin kendini daha özgür hissedeceği bir Türkiye inşa etmek olduğunun altını çizdi.

Öcalan'ın birlik düşüncesinin dayandığı iki nokta vardı: Biri, ortak tarihi. Öcalan, Çanakkale'de birlikte ölen, kurtuluş mücadelesini birlikte yürüten ve ilk Meclis'i birlikte kuran Kürtlerin ve Türklerin tarihî bağlarının çok kuvvetli olduğuna işaret etti. Diğeri ise, ortak kültür ve dindi. Kürtlerin ve Türklerin İslamiyet'in çatısı altında yaşarken büyük bir sorunla karşılaşmadıklarını söyleyen Öcalan'a göre; soruna kaynaklık eden ayrımcılığın nedeni **“kapitalist modernite”** idi. Dolayısıyla ortak tarihî ve dinî bağları olan, ortak kültür ve duygu dünyasını paylaşan Kürtler ve Türkler, ayrılık yerine, birlik temelinde yeni bir **“demokratik modernite”** üretebilirdi.

PKK gibi devlet de stratejik bir değişikliğe gitti. Bugüne kadar devlette Kürtleri bir potansiyel tehdit olarak gören bir düşünce egemendi. Bu düşüncenin sonucunda Türkiye, ne içeride huzuru temin edebildi, ne de dışarıda sözü geçen bir ülke olabildi. Ancak artık Kürtlerin asimile edilmesinin ve Türkleştirilmelerinin mümkün olmadığı görülmüştü. Kürt meselesinin silahla halledilmeyeceği anlaşılmıştı. Başta Irak ve Suriye'de olmak üzere, tüm Ortadoğu'da Kürt realitesi boy göstermeye başlamıştı. Böylesi bir dönemde Türkiye'nin geleneksel Kürt politikası sürdürülebilir bir politika değildi.

AKP iktidarı Ortadoğu'da oyun kurucu bir rol üstlenmek isteyen bir zihniyetle siyaset yapıyordu. Bugünün Ortadoğu'sunda Kürtlerle kavga ederek Türkiye'nin böyle bir pozisyon edinebilmesi imkân dâhilinde değildi. Bu amaca ancak Kürtlerle barışarak ulaşılabildi. Hükümet bunu gördü ve dolayısıyla Kürtlerle kavga ederek güçsüz

kalmak yerine, Kürtlerle barışarak büyümek politikasına geçti. Bu bağlamda Türkiye, bir taraftan kendi Kürtleriyle uzlaşmaya çalışırken diğer taraftan da Irak'taki merkezi hükümetin karşısında KYB'nin yanında yer aldı ve Suriye'deki Kürt gruplara karşı tepeden bakan dilini terk etti.

IV. PROVOKASYONLAR VE ÇÖZÜM SÜRECİNİN İLERLEMESİ

Taraflar stratejilerini değiştirmiş ve barış için bir süreç başlatmışlardı ama barışı inşa etmek güç bir işti. Barış süreçleri, doğaları gereği provokasyona açıktı. Çünkü bu süreçler başarılı olmaları halinde ülkedeki iktidar haritasını değiştirirlerdi. Dolayısıyla iktidarı zedelenecak olanların bu süreçlere karşı hamleler geliştirmesi kaçınılmazdı. Nitekim Türkiye'deki barış süreci de birçok provokasyona maruz kaldı. Sürecin hemen başında, 2013'ün Ocak ayında, Paris'te, biri üst düzey olmak üzere, 3 PKK'li kadın öldürüldü. Diyarbakır-Lice'de karakol yapımı protestolarında, Hakkâri-Yüksekova'da PKK'lilerin mezarlıklarının tahrip edildiği iddiası üzerine başlayan gösterilerde, Bingöl-Diyarbakır karayolunun uzun müddet kapalı tutulmasından kaynaklanan olaylarda insanlar hayatlarını yitirdi. Şırnak-Cizre'de, KCK'nın asayiş birimleri kurduğu ve diploma töreni düzenlediği haberi ajanslara düştü, buna dair fotoğraflar medyaya servis edildi, vb.

Tüm bu eylemlerin gayesi, Kürt ve Türk kamuoylarında olumsuz bir ruh halini egemen kılmaktı. Kürtlerde “*Süreç, bize ölümden*

başka bir şey getirmiyor” duygusunu harekete geçirmek, Türklerde ise “Barış falan bahane, orada ayrı bir devlet kuruluyor” korkusunu tahkim etmekte. Bazı medya organları da, yaşanan her olumsuzluğu büyüterek ve bundan bir kargaşa çıkartmaya çalışarak bu amaca hizmet ettiler. Kimi “AKP’nin amacının barış değil, seçimleri atlatmak olduğunu” söyledi, kimi ise “PKK’nin zaman kazanmaya çalıştığını, barış gibi bir niyetinin olmadığını ve gerçekte büyük bir savaşa hazırlandığını” yazdı.

Böylelikle tarafların birbirleriyle iş yapmalarını mümkün olmaktan çıkartacak bir güvensizlik yaratmaya ve süreçten bir şey çıkmayacağı düşüncesini toplumun geneline yaymaya çalıştılar. Zira taraflar arasında karşılıklı güvensizliğin büyümesi ve sürece dair toplumda inançsızlığın yerleşmesi durumunda sürecin durması kaçınılmaz olacaktı.

Fakat tarafların sürecin arkasında durması, bu provokasyonları boşa çıkarttı. Kısa süreli gerilimler aşıldı, her seferinde sürecin sürdürülmesi konusundaki karşılıklı irade topluma deklere edildi. Süreci ilerletecek adımlar atıldı. PKK; geri çekilme kararı aldı ve eylemlerini durdurdu. Hükümet, askeri operasyonları durdurdu, Meclis’te bir araştırma komisyonunun kurulmasına ön ayak olup bu konuda bir rapor hazırladı. Talepleri tam karşılamasa da bazı demokratik adımları attı, Akil İnsanlar Heyetleriyle süreci toplumun tüm katmanlarına taşıdı.

V. AKIL İNSANLAR HEYETİ VE ÖNEMİ

Akil İnsanlar Heyeti, PKK/BDP'den gelen öneriler dikkate alınarak, hükümet tarafından oluşturuldu. Türkiye'nin yedi bölgesinde görev yapan yedi heyetin her birinin dokuz üyesi vardı. Heyetlerde gazeteciler, akademisyenler, sivil toplum örgütleri, sendikalar ve meslek kuruluşlarının temsilcileri yer alıyordu. Heyet üyeleri toplumdaki farklı eğilimleri, kesimleri ve siyasal pozisyonları temsil ediyorlardı.

Heyetler yaptıkları çalışmalar ve hazırladıkları raporlarla süreci toplumsal gündemin merkezine taşıdılar. Heyetlerin hem çalışmaları, hem de hazırladıkları raporlar çok öğreticiydi. Mesela Kürt meselesinin en derinden etkilediği Güneydoğu Anadolu Bölgesi Heyeti'nin hazırladığı rapor, süreçle birlikte bölgede sosyal ve siyasal planda hangi yapısal değişikliklerin, ne şekilde meydana geldiğini gösteriyordu.

Rapora göre, otuz yıl hâkimiyetini sürdüren savaş atmosferi, Güneydoğu'nun siyasi yapısına dair dört önemli sonuç doğurmuştu:

- a. Kamusal alanı daraltmıştı.
- b. Daralan kamusal alanda PKK, neredeyse, tek egemen haline gelmişti.
- c. PKK haricindeki siyasi oluşumlar, kendi köşelerine çekilmiş ve sosyal alanda faaliyet göstererek ayakta kalmıştı.
- d. Kimi örgütlenmeler PKK'yi örnek almışlar ve böylece dar ve homojen gruplar hiyerarşik temelde kurumsallaşmıştı.

Elbette çeyrek asırda oluşan tablo, kısa bir zaman diliminde tümüyle değişmedi. Ama rapor, barış ikliminin, bu dört olumsuzluğu hızla tersine çevirdiğini belirtiyor. Yani kamusal alan genişliyor, PKK'nin hâkimiyeti azalıyor, PKK dışı aktörler büyük bir enerjiyle sahaya çıkıyor ve siyasetin referansları da hızla demokratik normlara doğru kayıyordu. Yeni bir toplumsal durum ortaya çıkıyor ve bölgedeki siyasi aktörler bu yeni duruma uygun olarak kendilerini konumlandırıyorlardı.

Akil İnsanların tüm Türkiye'ye yayılan çalışmalarından dört genel sonuç çıkarılabilir:

1. Toplumun ağırlıklı bir çoğunluğu süreci destekliyor. Karşı karşıya bulunduğumuz sorunun silahla ve güvenlikle çözülemeyeceği gayet iyi biliniyor. Savaştan ve çatışmalardan herkese gına gelmiş; “Kandil’i yerle bir ederiz, hepsini bir kaşık suda boğarız” vb. hamaset, eskisi gibi etkili olamıyor artık. Sürece karşı olanların kitleleri ikna edecek bir argümanı bulunmuyor.

2. Süreç ilerledikçe halkın desteği artıyor. Çatışmasız bir ortamın oluşması, ölüm haberlerinin alınmaması ve PKK'nin çekilmeye başlaması sürecin daha bir kıymetlenmesini sağlıyor. Oluşan huzur ortamını kaybetmek istemiyor insanlar; şüphe ettikleri veya emin olmadıkları bazı hususlar olsa da, zaman içinde bunların çözülebileceğine dair kanaat güçleniyor. Süreç ete kemiğe büründükçe korkular izale ediliyor ve sürece mutlak karşıtlık

besleyenlerin alışlageldik korkulara hitap ederek kitleleri harekete geçirme çabaları da herhangi bir sonuç vermiyor.

3. Sorun, salt bir “Kürt meselesi” olarak görülüyor, sadece Kürtleri değil, çok farklı toplumsal kesimleri yaralayan bir yapısal sorun olarak değerlendiriliyor. Türkiye’deki rejim, kimilerinin etnik, kimilerinin dini veya mezhebi, kimilerinin ise cinsel kimliklerini bir soruna dönüştürüyor. Alevileri, başörtülülere, gayrimüslimleri, eşcinselleri sıkıntılara maruz bırakıyor. Bu nedenle, her ne kadar Kürt meselesini konuşmak için yola çıkılmış olsa da, Akil İnsanlar Heyeti’nin toplantılarında bir tek bu mesele konuşulmadı; farklı sorunlar paylaşıldı, farklı talepler dile getirildi. Sonuçta bir kimliğe değil, tüm kimliklere yönelik bir demokratik reform programının herkesin yararına olacağı noktasına gelindi.

Tüm kesimleri kapsamına alan bir demokratikleşme hamlesi, hem ahlaken, hem de siyaseten doğrudur. Ahlaken doğru; zira sorunlar arasında bir hiyerarşi kurulamaz, herkes en temel sorunun kendi sorunu olduğunu düşünebilir; siyasete düşen, bu talepleri karşılamaktır. Siyaseten de doğru; çünkü herkesin kimliğini tanıma ve güvence altına almayı hedefleyen bir demokratikleşme programı, herhangi bir kesime ayrımcılık yapıldığı iddiasının önünü keser ve sürece dönük toplumsal desteği yükseltir.

4. İnsanlar sürecin demokratik bir anayasa ile taçlanması istiyorlar. Toplumsal dertlere kaynaklık eden sorunların çözülmesi için farklılıkları kabul eden, halkın katılımını mümkün kılan ve

adem-i merkeziyetçiliğe dayanan çoğulcu bir anayasanın yapılması gerektiği konusunda genel bir talep var. Karadeniz Heyeti'nin çarpıcı tanımıyla “bizi tanımlayan değil, tanıyan bir anayasa”nın yapılması en güçlü talep olarak ortaya çıkıyor.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Akil İnsanlar Heyetinin iki önemli işlevi yerine getirdiği söylenebilir:

a. Barış ve çözüm fikrinin toplumun tüm katmanlarında tartışılmasını sağladı. Ülkenin 81 vilayetinde, hatırı sayılır bir vakit, tüm gündem sürecin kendisi oldu. Toplumsal kesimler, taraftarları ve karşıtlarıyla, süreci münakaşa ettiler, kendilerince olumlu ve olumsuz yönlerini masaya yatırdılar, birbirlerinin sınırlarını gördüler.

b. Akil İnsanlar Heyeti, toplum ile hükümet ve parlamento arasında bir nevi aracılık yaptı. Toplumun beklentilerini, korkularını ve taleplerini aldı, not etti, rapor haline getirdi ve hükümete sundu. Genel olarak toplumun barışa nasıl baktığının bir resmini çekti, hükümete izleyeceği siyaset hakkında önemli bir veri temin etti.

VI. TÜRKİYE SİYASETİNDE GELİŞMELER VE ÇÖZÜM SÜRECİ

A. GEZİ OLAYLARI

Akil İnsanlar Heyetlerinin çalışmalarını sonlandırmalarına kısa bir süre kala (Haziran 2013) Türkiye’de Gezi Olayları patlak verdi. Taksim-Gezi Parkı’ndaki bazı ağaçların kesilmesiyle başlayan olaylar kısa sürede tüm ülkeye yayıldı. Valilik ve Belediye’nin basiretsizliği ve güvenlik güçlerinin protestoculara ölçsüz bir şiddetle saldırması ve iktidarın –bilhassa Başbakan’ın- kullandığı sert ve ayrıştırıcı söylem, olayların kısa sürede genişlemesine sebep oldu. Erdoğan’a karşı çeşitli sebeplerle birikmiş öfke patladı; iş Taksim’le ve parkla sınırlı olmaktan çıktı, Erdoğan’ı ve hükümeti hedef alan bir kimliğe büründü.

Gezi’nin tek gündeme dönüşmesi, ülkenin diğer yakıcı sorunlarını ve özellikle barış sürecini ikinci plana düşürdü. Aslında sadece unutturma değil, Gezi’nin başlayan süreci sekteye uğratma ihtimali de vardı. Eğer PKK ve BDP/HDP, Gezi olaylarına kitlesel bir katılım sağlasa, sokakta daha büyük boyutlu çatışmalar meydana gelse ve hükümet iş yapamaz/karar alamaz bir duruma düşseydi, süreç tamiri zor bir yara alırdı.

Fakat PKK ve BDP/HDP tarafı basiretli davrandı ve Gezi’nin görüşmeleri rayından çıkarmasına müsaade etmedi. Gezi’nin yarattığı olumsuz atmosfere rağmen PKK ve BDP/HDP sürecin geliştirilmesi gerektiğini belirttiler. Selahattin Demirtaş ve Öcalan

sürecin tıkandığı iddialarını reddettiler. Öcalan birtakım engellerin olmasına karşın sürecin ilerletileceğine ve başarıya ulaşılacağına inandığını ifade etti.

Gezi Olayları esnasındaki tavrı nedeniyle PKK ve BDP/HDP, özellikle sol kesimler tarafından sertçe eleştirildi. Bu kesimlere göre, hükümete karşı çok büyük bir direnç meydana çıkmıştı ama Kürtler buna destek vermiyordu. Batı'da ilk defa Kürtlerin geçmişte ne yaşadıklarına dair bir hassasiyet oluşmuştu ama Kürtler sahaya çıkıp bu hassasiyeti beslemek yerine sahneden çekiliyordu. Bu, büyük bir hayal kırıklığıydı. Evet, ortada adına “çözüm süreci” denen bir şeyler vardı ama Kürtler muhayyel bir barış adına gözleri önünde kopan fırtınaya dönüp bakmıyordu. AKP'nin değirmenine su taşımak anlamına gelen bu siyaset yanlıştı ve kabul edilemezdi.

Ancak bunlar haklı ve doğru eleştiriler değildi. Bir kere PKK ve BDP/HDP'nin olan bitene gözünü kapattığı yoktu. Haklı taleplerin arkasında duruluyor, polis şiddeti eleştiriliyor, hükümete taleplere kulak vermesi çağrısı yapılıyordu. Ama doğru, sokağa da inilmiyor, zaten ateşlenmiş olan sokakların üzerine benzin dökülmüyordu.

Bunun haklı bir nedeni vardı: Kürt siyaseti, Gezi'nin sadece parktan ve daha fazla özgürlük talep eden gruplardan müteşekkil olmadığını görüyordu. Devrim romantizmine kapılan bazı grupların analizi sırf parkla sınırlıydı. Oysa parkın dışında –tek gayeleri ne şekilde olursa olsun AKP'den kurtulmak olan- ulusalcı, darbeci ve özgürlük karşıtı birçok grup olaylarda başı çekiyordu. Bunlarla özgürlükçü

bir siyasette birleşebilmenin olanağı yoktu. Nitekim gerek Öcalan ve gerek Demirtaş, Kürtlerin darbe heveslileriyle birlikte hareket etmelerinin beklenemeyeceğini söylediler, kitlelerini sokaktan uzak tuttular.

Gezi Olayları, hükümetin kriz yönetmede önemli sorunları olduğunu ortaya çıkardı. İki temel sorun vardı: Birincisi, taleplere ve talep sahiplerine karşı kullanılan dilin çok sert olmasaydı. Gezi, başlangıçta belli talepler içeren ve sınırlı bir alanda gerçekleşen bir protesto eylemiydi. Hükümet daha en başta talep sahipleri ile sağlıklı bir diyaloga girerek olayları büyümeden nihayete erdirebilirdi. Ancak ilk andan itibaren protestoculara sert müdahale edilmesi, AKP karşıtı tüm grupları mobilize etti ve olayları büyüüttü.

İkincisi ise, sorun çözecek mekanizmaların zamanında devreye girmemesiydi. Protestocularla uzun süre görüşmekten imtina edildi. Daha sonra görüşüldüğünde ise, bir mutabakata varılmadı. Hükümet, burada “halk oylaması” kartını ileri sürdü. Gezi Parkı'nın nasıl düzenleneceğine halkın karar vermesi gerektiğini söyledi ve halkın vereceği karara göre davranılacağını belirtti. Bu, önemli bir hamleydi. Zira hükümet referandumu dile getirince, Gezi Olaylarında önemli bir rol üstlenen Taksim Dayanışması, ideolojik haklılığına ve bilimsel anlayışına dayanarak bunu reddetti. Ancak bu ret, psikolojik üstünlüğün hükümete geçmesini sağladı. Eğer bu mekanizmalara daha önce başvurulmuş olsaydı, olayların bir krize dönüşmesi engellenebilirdi.

B. 17-25 ARALIK OPERASYONLARI

Gezi Olaylarından sonra 17 ve 25 Aralık 2013'te Türkiye'de hükümet üyelerinin yolsuzluğa bulaştığı iddialarını içeren büyük bir operasyon başladı. Söz konusu operasyon, çok haklı ve meşru bir temele dayanıyor, yolsuzluk ve rüşvet gibi kimsenin duyarsız kalamayacağı bir sebep üzerinden ilerliyordu. Fethullah Gülen Cemaati elindeki tüm imkânlarla bu operasyonu destekliyordu. Hükümet ise operasyonun, Gülen Cemaati'nin yargı ve emniyet içindeki örgütlenmiş üyeleri tarafından gerçekleştirilen bir komplo olduğunu iddia ediyordu. 17/25 Aralık Operasyonu ile birlikte, AKP ile Cemaat arasında uzun zamandır devam eden işbirliği sona erdi ve taraflar birbirleriyle savaşmaya başladılar.

Bu operasyon çözüm sürecine etkide bulundu. Sürecin tarafı olan BDP/HDP, öteden beri yolsuzluklar konusunda çok hassastı, milletvekili dokunulmazlığı dâhil her türlü hukuki zırhın kaldırılmasını ve herkesin hesap vermesi gerektiğini savunuyordu. Dolayısıyla hakkında ağır yolsuzluk iddiaları bulunan hükümete karşı da BDP/HDP'nin agresif bir politika izlemesi beklenirdi. Fakat beklenen gerçekleşemedi, PKK ve BDP/HDP yeri göğü inletmedi. Onlara göre yolsuzluk ve rüşvet resmin tamamını yansıtmıyordu. Ortada sadece bir yolsuzluk operasyonu yoktu. Zamanlaması, yapıma tarzı ve arkasındaki gücü dikkate alındığında operasyonun hedefi, ülkeyi yolsuzluklardan temizlemekten ziyade siyaseti tanzim etmektir. O halde bu iki boyutu gözetilen bir siyaset izlenmeliydi. Bir taraftan, yolsuzluk konusunda ilkesel bir tutum

alınmalı ve gerçeklerin ortaya çıkarılması gerektiği savunulmalıydı. Diğer taraftan ise, siyaset dışı yollarla siyasete yön verme çabalarına karşı çıkılmalı ve demokratik siyasetin yanında durulmalıydı.

PKK ve BDP/HDP böyle bir siyasi tavır takınması bazı kesimleri yine rahatsız etti. Onlar, PKK ve BDP/HDP'yi barış sürecini pamukla sarıp sarmalayıp abartmakla, AKP'ye karşı bir tutum geliştirmemekle, AKP'yi zora sokacak eylemlerden uzak durmakla eleştirdiler. Onlara göre PKK ve BDP/HDP'nin politikası yanlıştı. AKP içte ve dışta meşruiyetini kaybediyor ve artık bir belirleyici aktör olmaktan çıkıyordu. Kürtler de bu durumu gözeterek AKP ile ilişkisini yeniden gözden geçirmeliydi.

Aslında bu kesimlerin söylemek istedikleri, AKP ile bu sürecin yürüyemeyeceğiydi. Kürtler de bunu görmeli, AKP'ye dışını göstermeli ve sürece bir son vermeliydi. Ama PKK ve BDP/HDP, bu eleştirilere kulak asmadı. Demirtaş *“AKP yolsuzluğa battı diye çözüm sürecini bitirmemizi isteyenler var. PKK'ye şiddete dön' mü diyelim?”* diye soruyordu bir açıklamasında. AKP ile siyasi alanda sonuna kadar mücadele edeceklerini ama PKK'ye asla *“Haydi savaş başlat”* demeyeceklerini belirten Demirtaş ekliyordu: *“Bunu ahlaki de bulmayız. Süreç ve diyalog kopmasın. Çünkü onun dışındaki alternatif silah ve savaştır.”*

Öcalan ise o dönemki mesajlarında net ve keskin bir yaklaşım ortaya koydu. Çözüm sürecine karşı içeriden ve dışarıdan hoşnutsuzlukların olduğunu, bazı güçlerin sürece karşı bir darbe

sahneye koymak istediklerini belirten Öcalan, 17 Aralık ile başlayan hadiseleri de bir darbe girişimi olarak yorumluyor ve bu girişimin de kesintisiz bir şekilde devam edeceğini söylüyordu.

Öcalan'a göre, ABD'yi devre dışı bırakarak Kürt meselesinde diyalog yöntemini kullanması AKP'nin en büyük günahıydı; bu nedenle AKP iktidardan düşürülmek isteniyordu. Yolsuzluk operasyonu hükümeti saldırıya açık bir hale getirdi, paralel yapılanmalara da hamle yapabilmek için meşru bir alan açtı. Bunun üzerinden hem AKP'yi hem de çözüm sürecini hedef alan bir darbe planlandı ve yapılmak istendi. Öcalan, bunu gördüklerini ve darbeye karşı duracaklarını ifade etti:

“Sürecin içinde ve dışında olan herkesin bilmesi gereken iki önemli hususu belirtmek isterim: Ülkeyi bir darbe ateşiyle yeniden yangın yerine çevirmek isteyenler, bizim bu ateşe benzin taşımayacağımızı bilmelidir. Her darbe teşebbüsü bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da karşısında bizi bulacaktır. Ancak demokratik çözüm sürecine gönülsüz ve kavrayışsız yaklaşanlar da bilmelidir ki, bu ateşi söndürmenin tek yolu demokratik barışı biran önce gerçekleştirmektir.”

VII. 2014 YEREL SEÇİMLERİ VE ÇÖZÜM SÜRECİ

Gezi Olayları ve 17/25 Aralık Operasyonlarından sonra 30 Mart 2014'te yapılan yerel seçimlerin taşıdığı önem büyüdü. Hükümet karşıtı çevreler, bu seçimi bir güven oylamasına dönüştürdüler

ve hükümetin başarısız olması halinde çekilmesi gerektiğini dillendirdiler. Ancak seçimler bekledikleri gibi sonuçlanmadı. AKP ve HDP'nin başarıyla çıktığı bu seçimler çözüm sürecine ilişkin iki mühim sonuç doğurdu:

1. Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde BDP/HDP ve AKP'ye dayanan iki partili siyasi yapı daha bir konsolide oldu. 2002 seçimlerinin ertesinde merkez sağ ve merkez sol partilerin tasfiye olmasıyla beraber, tüm Türkiye'de olduğu gibi, bölgedeki siyasi dengeler de değişti. 2004 ve 2007 seçimlerinden sonra AKP ve BDP'ye dayanan bir yapı belirginleşti. Önceki dönemlerde bölge siyasetinde önemli bir yer işgal eden partiler yerlerini kaybettiler ve zamanla erdiler. Onların seçmenleri AKP ve BDP'de toplandı, böylece bölge siyaseti de bu iki partiden sorulur oldu.

Bugün parlamentodaki dört partiden ikisinin, CHP ve MHP'nin, bölgede esamisi okunmuyor. Politik kimliği itibariyle MHP için bu anlaşılabilir bir durum. Ama "ana-muhalefet" sıfatına sahip olan ve teorik olarak iktidar olma iddiası taşıyan CHP için bölgedeki durumu son derece hazin. Kıyılarına hapsolan, Orta Anadolu'da belli belirsiz bir varlık gösteren CHP'nin siyaset tarzı, bu iki bölgeyi gözden çıkardığını ima ediyor. Kısa vadede de bunun değişeceğine dair hiçbir emare bulunmuyor.

2. Halkın çözüm sürecine verdiği destek sandığa yansdı. Sürecin iki aktörü BDP ve AKP, sandıktan silme çıktılar. Halk hem Doğu'da hem Batı'da çözüm iradesini ortaya koydu. Doğu'da BDP

ve AKP'ye yüzde 90'nın üzerinde bir destek vererek bu partilerin politikalarında somutlaşan çözüm perspektifini onayladığını gösterdi. Batı'da ise AKP, neredeyse her ilde oyunu bir önceki seçimi göre artırdı. Dolayısıyla demokratik bir çözüme yönelmesi halinde AKP'nin muhafazakâr-milliyetçi tabanından tepki göreceği ve oylarının düşeceği tezi –bir kez daha- çöktü.

VIII. ÇÖZÜM SÜRECİ YASASININ KABULÜ

Hükümet, 30 Mart'ta yapılan seçimlerden sonra süreci hukuki teminat altına alacak bir yasa tasarısını parlamento sundu. Genel Kurul'da HDP ve CHP'nin de desteğiyle bu tasarı yasalaştı. 10 Temmuz 2014'te kamuoyunda “Çözüm Süreci Yasası” olarak bilinen ama resmi adı “Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun” olan kanun kabul edildi. 16 Temmuz 2014'te Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren bu altı maddelik kanunun doğurduğu üç önemli sonuç vardı:

1. Bir buçuk yıldır fiili olarak yürütülen süreç hukuki bir zırha kavuşmuş oldu. Hükümet sorumluluğu üzerine aldı, parlamento ise sürecin yürütüleceği zemine döndü. Hukukileşme, siyaseti ve siyasi aktörleri de ön plana çıkardı.

2. Kanunun en önemli hükümleri “Uygulama, İzleme ve Koordinasyon” yan başlığını taşıyan ikinci maddesinde yer alıyor:

Uygulama, izleme ve koordinasyon

MADDE 2 - (1) Hükümet, çözüm süreci kapsamında aşağıdaki hususlarda gerekli çalışmaları yürütür.

- a) Terörün sona erdirilmesi ve toplumsal bütünleşmenin güçlendirilmesine yönelik siyasi, hukuki, sosyoekonomik, psikolojik, kültür, insan hakları, güvenlik ve silahsızlandırma alanlarında ve bunlarla bağlantılı konularda atılabilecek adımları belirler.
- b) Gerekli görülmesi hâlinde, yurt içindeki ve yurt dışındaki kişi, kurum ve kuruluşlarla temas, diyalog, görüşme ve benzeri çalışmalar yapılmasına karar verir ve bu çalışmaları gerçekleştirecek kişi, kurum veya kuruluşları görevlendirir.
- c) Silah bırakan örgüt mensuplarının eve dönüşleri ile sosyal yaşama katılım ve uyumlarının temini için gerekli tedbirleri alır.
- ç) Bu Kanun kapsamında yapılan çalışmalar ile alınan tedbirlere ilişkin kamuoyunun doğru ve zamanında bilgilendirilmesini sağlar.
- d) Alınan tedbirlere ilişkin uygulama sonuçlarını izler ve ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlar.
- e) Gerekli mevzuat çalışmalarını yapar.

Bu madde sürecin her kademesinde yapılacak olanları hukuki garanti altına alacak bir çerçeve oluşturmayı hedefliyor. Bu bağlamda yasa genel bir perspektif içerip hükümete oldukça geniş bir alanda yetkiler tanıyor. Hükümet bu kanuna dayanarak, yurt içinde ve yurt dışındaki kişi ve gruplarla görüşme yapabilecek, silahsızlandırma için yapılması gerekenleri belirleyebilecek, silah

bırakacak olan örgüt mensuplarının toplumsal entegrasyonu için gerekli tedbirleri alabilecek ve sürecin tamamlanması için siyasi, ekonomik, hukuki, kültürel ve psikolojik tüm adımları atabilecek. Böylesine genel bir yasal yetkilendirmenin hükümetin elini rahatlattığı ve güçlendirdiği çok açıktır. Çünkü hükümet bu yasaya dayanarak , ihtiyaç duyduğu her konuda düzenleme yapabilir.

3. Yasanın 4. Maddesi, süreçte görev alan kişilerin hukuki, idari ve adli olarak cezalandırılmayacağını hükme bağlıyor.

Kararlar ve yerine getirilmesi

MADDE 4 - (1) Bu Kanun kapsamında verilen görevler, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarınca ivedilikle yerine getirilir.

(2) Kanununun 2 nci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentleri kapsamındaki görevleri yerine getiren kişilerin bu görevleri nedeniyle hukuki, idari veya cezai sorumluluğu doğmaz.

Böylelikle, hukuki boşluk nedeniyle sürece katkı sunmaktan imtina edenlerin kaygılarının giderilmesi veya sürecin içinde aktif bir şekilde yer alanların endişelerinin bertaraf edilmesi hedefleniyor. Bu, özellikle kamu görevlileri için büyük bir önem arz ediyor. Zira söz konusu yasayla birlikte süreç bir “hükümet politikası” olarak tescil edildi. Bu da devlet kurumlarının kendi görev alanlarında çözüm sürecinde katkı verecek konuları belirlemelerini ve bu doğrultuda çalışmalar yapmalarını kolaylaştırdı.

Genel olarak değerlendirildiğinde, bu yasanın çıkması iki açıdan önemliydi: İlki, sürecin başından beri, PKK ve BDP/HDP tarafının temel talebi, yasal bir zeminin oluşturulmasıydı. Süreçteki ana temaları (silahsızlandırma, eve dönüş, entegrasyon) belirleyen ve süreci hukuken yere sağlam basar hale getiren bu yasayla PKK ve BDP/HDP tarafının öncelikli talebi kabul edilmiş oldu.

İkincisi, çözüm süreçlerinin başlangıçta de facto yürümesi, idari ve fiili adımlarla ilerlemesi normaldir. Ancak ilk aşamayı geçtikten sonra süreç, hukuken desteklenmeli ve güçlendirilmelidir. Çünkü negatif barıştan pozitif barışa geçebilmek için (yani çatışmaların olmaması halinden, çatışma nedenlerini ortadan kaldıran ve kalıcı bir barışı mümkün kılan bir hale geçmek için) birtakım kurum, norm ve usullere ihtiyaç vardır. Çerçeve yasa, işte bu kurum, norm ve usullerin oluşturulmasına ve yerleştirilmesine imkân verecektir.

Hükümet, çerçeve yasanın çıkmasını, sürecin “*geri dönüşü olmayan bir yola girmesi*” olarak niteledi. Sürecin koordinatörlüğünü yürüten Başbakan Yardımcısı Beşir Atalay’a göre yasa, hem herkesi bağlayan bir niteliğe sahip olduğu, hem de akabinde daha fazla adım atılmasına fırsat yarattığı için çok mühimdi. Sürecin diğer tarafı da, yasanın çıkmasından duyduğu memnuniyeti açıkladı. Demirtaş, önemli bulduklarını ve herkesin bu konuda destek sunması gerektiğini belirtti. Öcalan ise yasayı “tarihi bir gelişme” olarak tanımladı.

Hükümet çözüm süreci yasasından sonra, 1 Ekim 2014'te "Çözüm Süreci Kurulu ve Kurumlararası İzleme ve Koordinasyon Komisyonlarının Kurulması"na ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı'nı çıkarttı. Böylece gerek yasa ve gerek Bakanlar Kurulu Kararı ile, çözüm sürecine ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiş oldu.

IX. CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMLERİ VE ÇÖZÜM SÜRECİ

2007 yılında yaşanan "367 Krizi"nden sonra hükümet bir anayasa değişikliği gündeme getirmiş ve Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini öngören düzenleme referandumda kabul edilmişti. Abdullah Gül'ün görev süresinin bitmesinden sonra Türkiye'de halk ilk defa Cumhurbaşkanını kendi seçecekti. Türkiye tarihi için bir dönüm noktasıydı. Meclis'te grubu bulunan dört partinin bu seçimde izleyecekleri siyaset, hem kendileri hem de rakipleri için önemli sonuçlar doğuracaktı.

AK Parti ve HDP, liderlerini (Recep Tayyip Erdoğan ve Selahattin Demirtaş) aday gösterdiler. CHP ve MHP ise, bir nevi kaçak güreştiler, liderlerini sahaya sürmediler, bunun yerine üzerinde uzlaştıkları bir adayla (Ekmeleddin İhsanoğlu) seçime girdiler. Böylece Türkiye, 10 Ağustos'ta Cumhurbaşkanlığı için üç adayın yarıştığı bir seçim yaşadı.

Çözüm süreci, Demirtaş'ın adaylığında belirleyici bir faktör oldu. Süreç sayesinde silahlar devreden çıktığı, çatışma ve ölüm haberleri

gelmediği için Demirtaş rahat bir çalışma yürüttü. Türkiye'nin her tarafına ve her kesimine seslendi. Merkez medyada daha fazla yer aldı, ilgi çekti, destek buldu. Önceleri Demirtaş ve partisini daima "hain", "bölücü" gibi olumsuz kavramlarla anan medya, ilk defa bu hareketi olumlu kavramlarla tanıttı, Demirtaş'ın sempatik yönlerini ön plana çıkardı. Eğer geçmişteki gibi çatışmalı bir hâl olsaydı, bunların hiçbiri olmazdı. Çözüm sürecinin sağladığı müsait ortam ve medya desteği, Demirtaş'ın oyun sahasını ve desteğini genişletti.

Seçimi Erdoğan (% 52) kazandı. Demirtaş ise temsil ettiği siyasi geleneğin 1991'den bugüne kadarki en yüksek oy oranına (% 9.8) ulaştı. CHP ve MHP'nin arkasında durduğu İhsanoğlu, seçimin tek kaybedeni oldu. Bu sonuçlar çözüm süreci için bir destek mahiyetindeydi. Gerek Erdoğan, gerek Demirtaş kampanyalarında sürece özel bir mana atfettiler. Siyasetlerinin merkezine Çözüm Süreci'ni koydular ve seçildikleri takdirde sürecin bir barış ile neticelenmesi için ellerinden gelen çabayı göstereceklerini ifade ettiler. Bir nevi çözüm sürecinin kendisini halkın onayına sundular. Sonuçta Erdoğan ve Demirtaş'ın elde ettiği başarı, halkın sürece verdiği desteği bir kez daha gösterdi.

X. KOBANİ OLAYLARI

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra Kobani'de yaşananlar Türkiye'de siyasi gerilimi yükseltti. Kobani, Suriye'nin kuzeyinde bir Kürt kenti. IŞİD'in bu kente saldırması, çözüm sürecinin

tarafı arasındaki ipleri gerdi. Hükümet, PKK ve BDP/HDP'yi Beşşar Esad'ın yanında durmakla ve Suriye rejiminin katliamlarına sessiz kalmakla suçladı. Buna mukabil PKK ve BDP/HDP de, AKP'nin Suriye muhalefetini desteklemek adı altında IŞİD'e arka çıktığını ve IŞİD'in güçlenmesine neden olduğunu iddia etti.

Bu süreçte önce Cumhurbaşkanı Erdoğan, ardından da bazı kabine üyeleri PKK ile IŞİD'i eşleştirdiler. *“Bizim için PKK ile IŞİD aynıdır”, “IŞİD'e ne kadar karşıysak PKK'ya da o kadar karşıyız”* gibi cümleler kurdular. Bu sözler hem gerçekliğe ters düşüyor, hem de çözüm sürecinin ruhuna uymuyordu. IŞİD'in Kobani'ye dönük saldırılarını yoğunlaştırdığı bir sırada Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın *“Kobani düştü düşecek”* ifadesi de bir temenni gibi algılandı. Bu açıklamalar Kobani nedeniyle birikmiş olan öfkeyi büyüttü.

Kobani'deki durum kritik bir hal alınca HDP Eş Genel Başkanı Demirtaş acil eylem çağrısında bulundu. Ancak eylemler demokratik çerçeve içinde kalmadı, sokak şiddetine dönüştü. Molotoflar, bombalar, taşlar, silahlar kullanılarak bütün bir bölge yangın yerine döndü. Sokağa çıkma yasağı ilan edildi, okullar tatil ve uçuşlar iptal oldu. Üç gün süren olaylarda 51 insan hayatını kaybetti.

Hükümet, olaylardan ve ölümlerden HDP ve Demirtaş'ı sorumlu tuttu. Demirtaş ise bu acı hadiselerin meydana gelmesinde, hükümetin izlediği politikaların halkta yarattığı duygu kırıklığının önemli bir payı olduğunu ve bu nedenle olayları salt HDP'nin

çağrısıyla açıklamanın doğru olmayacağını belirtti. İki tarafın birbirlerine karşı güvensizlikleri arttı, dilleri sertleşti.

Kobani protestoları sırasında yaşananlar çözüm sürecini çok kötü etkiledi. Zira süreci ortaya çıkaran ve devamını sağlayan unsur, toplumsal desteğin varlığıydı. Eğer toplum barış iradesinin arkasında durmasaydı, tarafların süreci başlatmaları da, sürdürmeleri de güç olurdu. Kobani protestoları, çözüm sürecinin en ayırıcı vasıflarından olan şiddetin artık geçmişte kaldığına ilişkin algıyı zedeledi, barışa ilişkin hafızayı sonlandırdı ve sürecin arkasındaki halk desteğine zarar verdi. Bu olayları vesile bilerek süreci zayıflatmayı isteyen iki kesim vardı; biri Türk kamuoyuna diğeri de Kürt kamuoyuna sesleniyordu:

a. Türk kamuoyuna seslenenler, olayları ve ölümleri sürecin bir sonucu olarak sundular. Süreç ile devlet otoritesinin bölgede sıfırlandığını, devletin bölgeyi PKK'ye teslim ettiğini, bugün böyle bir görüntü ortaya çıkmışsa bunun müsebbibinin “çözüm siyaseti” olduğunu yazdılar. Böylelikle Türkiye'nin Batı'sında süreç karşıtı dalgayı güçlendirmek istediler. Kobani protestolarından yansıyan şiddet görüntüleri onlara bu konuda çok yardımcı oldu.

b. Kürt kamuoyuna seslenenler ise, Kobani'den bir Gezi çıkartmaya uğraştılar. AKP ile kavgasını Kürtler üzerinden veren bu kesimler, Gezi'de sahaya inmeyen Kürtlerin bu kez sahada olmasını fırsata dönüştürmek istediler. Bunun için şiddeti estetize ettiler, direnme çağrılarını yaptılar ve Kürtleri sokakta tutmayı hedeflediler. Sürecin

bir kandırmaca olduğunu ve aslında hiç başlamadığını yazdılar, AKP ile bir barışın mümkün olmadığını propagandasını yaptılar. Böylece özellikle PKK'li Kürtler nezdine süreci itibarsızlaştırmaya ve süreci bitirmeye çalıştılar.

Kobani olayları, Demirtaş'ın Cumhurbaşkanlığı seçiminde kazandığı siyasi alanın bir kısmını kaybetmesine de neden oldu. Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde söylemi ve tarzıyla büyük bir beğeni toplayan Demirtaş, sivil siyasetin alanın genişlemesi ve belirleyicilik kazanması noktasında önemli bir kazanım elde etmişti. Demirtaş'ın tarzı, HDP'nin farklı toplumsal kesimlere ulaşması yönünde de bir umut doğurmuştu. Lakin Kobani olayları, PKK'li olmayan muhafazakâr-mütedeyyin Kürtler ile orta-orta üst sınıf Kürtlerin endişelerini ve korkularını büyüttü ve hem Demirtaş'a hem de HDP'ye çok büyük bir darbe vurdu.

XI. DOLMABAĞÇE MUTABAKATI

Kobani olayları ile birlikte süreçte bir kırılma meydana geldi. Başbakan Yardımcısı Yalçın Akdoğan “sürecin türbülansa girdiğini” söyledi. PKK ve HDP yöneticileri ise “sürecin krizde olduğunu” belirttiler. Kimileri bu tabloya bakarak sürecin sona erdiğini, artık toparlanmayacağını ifade ettiler. Ama taraflar için süreçten vazgeçmenin maliyeti çok ağır olacaktı. Ayrıca süreç iki yıl içinde olgunlaşmış ve direnç kazanmıştı. Bu nedenle taraflar ipleri koparmadılar, görüşmeye devam ettiler ve nihayetinde 28

Şubat 2015'te Dolmabahçe Sarayı'nda birlikte tarihi bir toplantı düzenlediler.

Dolmabahçe'de yapılan ortak niyet ve irade beyanıyla taraflar, belli bir çerçeve üzerinde mutabık kaldıklarını ve bu çerçeve doğrultusunda hareket etmeyi kabullendiklerini deklere ettiler. Böylelikle Kobani'den kaynaklanan tıkanıklık aşıldı. Dolmabahçe Mutabakatı, taraflara bazı yükümlülükler de getiriyordu. Mesela ilk etapta devletten beklenen izleme/gözlem heyetini kurması, PKK'nin ise insanların yaşamlarını zorlaştıran eylemlere son vermesiydi. Bu adımların atılmasıyla süreç tahkim edilecekti.

Dolmabahçe Mutabakatı ile süreçte müzakere aşamasına da geçilmiş oldu. Ancak hükümet “müzakere” demekten özellikle imtina ediyor; yaklaşan seçimleri göz önünde bulundurarak müzakere kavramını kullanmadan masaya oturmayı ve mevzuu bu şekilde konuşmayı tercih ediyor. AKP, bunun bir taviz olarak yorumlanabileceğini düşünüyor, böyle bir görüntüyle seçimlere girmek istemiyor. Buna karşılık PKK/HDP ise müzakerenin adı adınca ilan edilmesini, sürecin de buna uygun bir şekilde yürümesini talep ediyor.

Fakat bir tarafın çekingen, diğer tarafın ısrarcı olması sonucu değiştirmiyor. Sonuçta yapılan iş müzakeredir. 10 maddelik metnin yazım süreci bile bunu teyit eder nitelikte. Metin kamuya açıklanmadan önce taraflar arasında gidip geldi, hassasiyetler dillendirildi, bazı kelimeler çıkartıldı, yeni kelimeler eklendi ve en

sonunda bir uzlaşmaya varıldı. Sadece bu bile, taraflar arasında bir müzakerenin olduğuna delalet ediyordu.

Hükümet ve HDP'nin 28 Şubat'ta yaptıkları ortak basın toplantısı -şimdilik- süreçteki zirveyi temsil ediyor. Bununla barış yolculuğunda önemli bir merhaleye gelindi. Kuşkusuz bundan sonra da birçok problem ve anlaşmazlık noktası olacaktır. Ama varılan nokta, problemleri çözüme ve anlaşmazlıkların üstesinden gelmede süreci daha güçlü kıldı. Türkiye'yi barışa geçmişe kıyasla çok daha fazla yakınlaştırdı.

XII. ÇÖZÜM SÜRECİNDE KRİTİK KONU: ÜÇÜNCÜ TARAF VEYA İZLEME HEYETİ

Üçüncü taraf veya izleme heyetleri, çatışmaların çözümünde taraflar arasında kolaylaştırıcılık, hakemlik ve arabuluculuk rolü üstlenen yapılardır. Dünyadaki çatışma çözüm tecrübelerine bakıldığında, çok sayıda üçüncü taraf modelinin olduğu görülür. Ancak model ne olursa olsun, üçüncü taraf hangi yetkilerle donatılmış olursa olsun, bütün üçüncü tarafların amacı aynıdır. Üçüncü taraf, çatışmalarını sonlanmasına ve kalıcı bir barış anlaşmasının yapılmasına yardım etmek için vardır.

Üçüncü tarafın kim olacağı konusunda farklı alternatifler söz konusudur. Birleşmiş Milletler, üçüncü bir ülke, uluslararası bir kuruluş, bir sivil toplum örgütü veya uluslararası saygınlığı olan

bir kişi, üçüncü taraf olabilir. Son yıllarda, iç silahlı çatışmalarda çözümünde BM ve hükümetler yerine sivil toplum örgütlerinin ve uluslararası aktörlerin ağırlığının arttığı görülüyor.

Üçüncü tarafın başarılı olmasının öncelikli şartı, her iki tarafça da kabul edilmiş olmasıdır. Eğer taraflardan birinin üçüncü tarafa yönelik bir tereddüdü varsa, üçüncü taraf kendisinden bekleneni yerine getiremez. Ancak her iki tarafın da kabul ettiği ve güvendiği bir üçüncü taraf başarılı olabilir. Böyle bir üçüncü taraf süreci yürütebilir, gündem belirleyebilir, toplantılar düzenleyebilir, öneriler getirebilir, etkili bir hakem ve kolaylaştırıcı işlevi görebilir.

Bir barış sürecinin hedefine varabilmesinde üçüncü taraflar önemli bir rol oynar. Çünkü bir çatışmanın varlığı, iki önemli sorun doğurur: Birincisi, çatışmanın taraflar arasındaki bütün güven köprülerini yıkmış olmasıdır. Taraflar birbirine güvenmez ve dolayısıyla birbirleriyle iş yapma kapasiteleri düşük olur. İkincisi, tarafların kendi dar siyasi çıkarlarına kilitlenmiş olmalarıdır. Her bir taraf, sorunları kendi pencerelerinden görür ve mümkün olan en büyük faydayı elde etmeye çalışır. İşte üçüncü tarafın önemi buradadır. Üçüncü taraf, hem taraflar arasında bir güven zemini inşa etmeye, hem de tarafların taleplerini uzlaştırmaya çalışır. Elbette, üçüncü taraf bir anlaşmayı dayatmaz. Fakat bazı engelleri bertaraf ederek bir anlaşmaya ulaşılmasını kolaylaştırır. Bu nedenle üçüncü bir taraf olmadan barış sürecini sağlıklı bir şekilde yürütmek son derece zordur.

Ancak yine de devletler bir iç çatışma durumunda genellikle üçüncü taraftan uzak durmaya gayret sarf ederler. Devletler; egemenlik haklarının zedelenmesini önlemek, müzakerelerde kontrolü elde tutmak, arzu etmedikleri tekliflere muhatap olmamak ve uzlaşmak zorunda kalmamak için üçüncü taraflara karşı soğukturlar. Buna karşılık, silahlı gruplar ise üçüncü tarafları sürece katmaya çalışırlar. Böylelikle dikkati sürecin üzerine çekmeye ve bilhassa uluslararası kamuoyunu harekete geçirmeyi amaçlarlar.

Türkiye’de de buna benzer bir durum var. Hükümet, üçüncü tarafı sürece karıştırmamaya özen gösterirken, PKK ve HDP ısrarla üçüncü tarafın sürece dahil edilmesini talep ediyor. Çözüm süreci 2.5 yılı aşkın bir süredir devam ediyor ve tarafların doğrudan görüşmeleri üzerine yürüyor. Aslında üçüncü taraf, sürecin başından beri gündemde olan bir konu. Abdullah Öcalan, 7 Aralık 2013’te, kendisini ziyaret eden heyet aracılığıyla yolladığı mesajda buna dikkat çekmişti: *“Çözüm için üç ayak önemlidir. Bunların başında yasal zemin gelmektedir. İkinci olarak, tarafların ve statülerinin bu yasal çerçeve içerisinde tanımlanması gerekir. Üçüncü olarak da bir izleme kurulunun ya da bir hakem heyetinin sürece dahil olması gerekir”* Öcalan, bu açıklamasında bir üçüncü gözün/izleme heyetinin kurulması gerektiğini ifade ediyor ama bunun yerli ya da yabancı temsilcilerden oluşması hususunda herhangi bir tercih belirtmiyordu.

Yabancı bir ülkenin üçüncü taraf görevini yüklenmesi konusunda ilk beyan KCK Eşbaşkanı Cemil Bayık’tan geldi. Kasım 2014’te

Avusturya'da yayın yapan *Der Standard* gazetesine konuşan Bayık, çözüm sürecinin kritik bir aşmaya geldiğini ve uluslar arası bir gücün süreçte gözlemci olmasını istediklerini belirtti. “Üçüncü göz kim olmalı?” sorusuna Bayık, önce ABD’yi işaret ederek yanıt verdi: “Bu ABD olabilir. Uluslararası bir heyet de olabilir. Aracılara, gözlemcilere ihtiyaç var. Bizler Amerikalıları da (gözlemci olarak) kabul edebiliriz ve gördüğümüz kadarıyla o yöne doğru bir gidiş var. Kürt sorunu sadece Türkiye’nin sorunu değil, uluslararası bir sorun ve çözümü de uluslararası olmalı. PKK bu sorunun çözümünün parçası olacaktır.”

Bayık’ın bu açıklamaları üçüncü taraf konusundaki tartışları hızlandırdı. Hükümet, yabancı bir devletin veya gücün üçüncü taraf olarak sürece katılmasına kesin bir dille karşı çıktı. Başbakan Yardımcısı Yalçın Akdoğan, sürecin “yerli bir süreç” olduğunu söyledi ve üçüncü bir ülkenin müdahil olması talebine tepki gösterdi: “Farklı bir ülkenin, mekanizmanın, sistemin, örgütün, yapının bunun içerisinde olmasını doğru bulmuyoruz. Türkiye kendi imkan ve kabiliyetleriyle bu süreci devam ettiriyor.”

Başbakan Ahmet Davutoğlu da yabancı bir üçüncü göze karşı net tavır sergiledi. Davutoğlu’na göre, Oslo Süreci’nde yabancı bir üçüncü göz vardı ama başarılı olmadı. Dolayısıyla tekrardan bu mekanizmayı denemenin bir gereği yoktu, Türkiye sorunu kendi içinde çözecekti: “Yabancı göz yani üçüncü göz diye bir şey söz konusu değil. Çözüm süreci demokratikleşme sürecinin doğal bir sonucudur. Akil insanlar var zaten. Dışarıdan bir göz olamaz. Zaten Oslo’da

denedik. Oslo aracılı yürütülen bir süreci ve sonuçlarını gördük. Yürümedi. Bu mesele Türkiye'nin meselesidir. Türkiye'nin vatandaşları arasında konuşulması gerekir”

Bu açıklamalar, Türkiye'nin yabancı bir üçüncü gözü kabul etmeyeceğini ama yerli bir üçüncü göze açık olduğunu gösteriyordu. HDP de, heyetin mutlaka yabancı olması konusunda bir ısrara sahip değildi. HDP'ye göre, Türkiye'nin içinde de sürece katkı sunabilecek çok sayıda insan vardı ve onlardan oluşturulacak bir heyetle sürecin izlenmesi sağlanabilirdi. Nitekim 28 Şubat 2015'te Dolmabahçe Sarayı'nda yapılan ortak basın toplantısında, yerli bir izleme heyetinin oluşturulması konusunda mutabakata varılmış ve bir yol haritası da belirlenmişti. Buna göre, Türkiye içinden ve her iki tarafın da kabul edeceği isimlerden bir İzleme Heyeti oluşturulacaktı. Heyet, İmralı Adası'ndaki Öcalan ve Kandil Dağı'ndaki PKK yönetimi ile görüşmeler yapacaktı. Heyetin çalışmalarına başlamasından sonra Öcalan, PKK'ye “*Türkiye'ye karşı silah kullanmaktan vazgeçme*” çağrısında bulunacak ve PKK de İzleme Heyeti'nin de iştirak ettiği bir toplantıda bu çağrıya uyararak Türkiye'ye karşı silahlı mücadeleyi bıraktığını ilan edilecekti. Fakat gelişmeler bu yönde seyretmedi, bir İzleme Heyeti kurulmadı ve dolayısıyla ona bağlı adımlar da atılmadı.

XIII. 7 HAZİRAN GENEL SEÇİMLERİ VE ÇÖZÜM SÜRECİ

Birçok badireden geçen çözüm süreci 7 Haziran'da yapılan genel seçimler nedeniyle bir duraklama dönemi yaşadı. Dolmabahçe Mutabakatından sonra Hükümet'in süreci hızlandıracak adımlar atması beklenirken birden Cumhurbaşkanı Erdoğan devreye girdi ve bütün hava değişti. Erdoğan, Dolmabahçe'de yapılan ortak basın toplantısına da, izleme heyetinin kurulmasına da karşı olduğunu belirtti. Ona göre bu tür adımlar PKK'nin meşruiyet sahasını büyüteceği için çok tehlikeliydi ve bu adımlardan imtina edilmeliydi. Arkasından Erdoğan, 2011 seçimlerinden önce olduğu gibi, oldukça milliyetçi bir dil kullanmaya başladı. Meydanlarda *"Kürt sorunu yoktur"* dedi. Gazetecilere *"Taraflar yoktur, masa da yoktur. Bunları kabul etmek devletin sonu olur"* şeklinde açıklama yaptı. PKK ile Gülen Cemaati'ni hükümete ve Türkiye'ye karşı işbirliği yapmakla suçladı. Onun ifadeleriyle *"terör örgütü ve paralel örgüt birlikte hareket ediyordu."*

Erdoğan'ın bu siyasetine PKK ve HDP çok sert bir cevap verdi. PKK, silahsızlanma kongresini toplamaktan vazgeçtiğini duyurdu. HDP, Erdoğan'ı süreci sabote etmekle suçladı ve *"Çözüm sürecinin hükmünü yitirdiğini"* ifade etti. Meydanlardan AKP'den HDP'ye, HDP'den AKP'ye yönelik çok sert sözler sarf edildi.

Seçimlere AKP anayasayı değiştirecek bir çoğunluk elde etmek, HDP ise % 10 barajını aşmak hedefiyle girdi. Her iki parti de seçime hayati bir önem atfediyordu, bu nedenle çözüm süreci aşırı bir şekilde araçsallaştırıldı. Erdoğan, MHP'ye kayması muhtemel

milliyetçi oyları korumak için milliyetçi bir dile savruldu. HDP ise seçim barajını aşmak için belli kesimlerdeki Erdoğan karşıtlığına dayandı. Öyle ki, Erdoğan'ın başkanlığını engellemek ve AKP'yi iktidardan uzaklaştırmak HDP'nin bu seçimlerdeki en büyük vaadi oldu. Seçim, süreci zehirledi ve sürecin tarafları karşıt kamplara yerleştiler.

Seçim sonuçları CHP ve MHP'de çok büyük bir değişiklik yaratmadı. CHP'nin oylarında bir miktar düşme, MHP'nin oylarında ise bir miktar yükselme oldu. Asıl büyük değişiklikler ise sürecin taraflarında yaşandı. AKP, tek başına hükümet kuracak çoğunluğunu kaybetti. HDP ise, büyük bir başarı sağlayarak barajı aştı ve 80 milletvekiliyle parlamentoya girdi. Çözüm süreci bağlamında bu tablonun işaret ettiği üç önemli sonuç vardır:

1. HDP'nin Meclis'e girmesi, bir taraftan Kürtlerin Türkiye siyasetinin merkezine yerleşmesini sağlarken, diğer taraftan da PKK'nin tekrardan silaha başvurmasını güçleştirdi. PKK ve onunla bağlantılı siyasi hareketin bugün % 13 oyu ve 6 milyonu aşkın seçmeni bulunuyor. 80 milletvekili ile parlamentoda temsil diliyor, 100'den fazla belediyeyi yönetiyor. Tüm bu imkanların ana-akım Kürt siyasetine geniş bir siyasi hareket alanı açtığı açık. Dolayısıyla seçim, çözümde siyasetin ön plana çıkmasını sağlayacak bir sonuç üretti.

2. Erdoğan ve AKP seçim süresince, çözüm sürecini hiçleştiren, Kürt kimliğini yok sayan ve Kürt seçmeni rencide eden bir dil

kullandı. Genel siyasetin yanında AKP'nin adayları da sorunliydu. Adayların büyük bir bölümü Kürt meselesi ve çözüm süreci konusunda konuşabildikleri yetkinlikte değillerdi. Kürt meselesine ve çözüm sürecine kampanyalarında yeterince yer vermediler. Buna HDP'nin baraj aşma hedefinin getirdiği gerilim ve baskı da eklenince AKP'nin Kürt seçmenle olan teması çok zayıfladı. Kürt seçmen AKP'ye güvenini kaybetti ve ona sırt çevirdi. Diğer yandan HDP ise tüm seçim kampanyasını AKP ve Erdoğan üzerinden kurdu. AKP'yi ötekileştiren bu dil, HDP'nin seçim sonrasında yapıcı bir katkı sunma potansiyelini sınırladı. Kısacası AKP ve HDP'nin seçim dönemindeki politik tercihleri, bu aktörlerin süreci birlikte yürütmelerini zorlaştırdı. Dolayısıyla, her iki tarafın da, yaptıkları yanlışlardan dönerek yeni bir başlangıç yapmalarına ihtiyaç var.

3. AKP'nin tek başına iktidar olma şansını yitirmesiyle birlikte çözüm sürecini yürütecek tekli bir iktidar yapısı ortadan kalktı. Bu, çözüm süreci için bir sorun alanı teşkil ediyor. Çünkü çözüm süreçlerinin başlamasında ve sürdürülmesinde güçlü bir parlamento desteğine sahip güçlü bir hükümetin olması hayati bir öneme sahiptir. Ancak 7 Haziran seçimleri, böyle bir hükümetin oluşmasını sağlamadı. Zayıf bir hükümetle risk içeren kararlar almak ve süreci yürütmek güçtür.

Türkiye'de şu anda iki seçenek var: Ya bir erken seçime gidilecek veya bir koalisyon hükümeti kurulacak. Eğer erken seçim kararı alınırsa, çözüm süreci bir süre daha buzdolabına kaldırılacaktır. Bir koalisyon

kurulması halinde ise, sürecin geleceği koalisyonun hangi partiler arasında kurulacağına bağlı olacaktır. Çözüm süreci için en ideali, AKP-HDP koalisyonudur. Ancak tarafların seçim öncesindeki ve sonrasındaki pozisyonları böyle bir koalisyonun kurulması ihtimalini ortadan kaldırıyor. Bir AKP-MHP koalisyonunda süreci sürdürmek imkansız hale gelir. CHP'nin çözüm sürecine dair duruşu henüz kristalize olmuş değil ama yine de bir AKP-CHP koalisyonunda sürecin devamı sağlanabilir. Nitekim HDP de, bir AKP-CHP koalisyonuna destek vereceğini beyan etti.

XIV. ÇÖZÜM SÜRECİNDE KAZANIMLAR VE AVANTAJLAR

Çözüm süreci iki buçuk yıldır devam ediyor. Bundan sonraki dönemde amacına ulaşabilmesi için süreç temel özellikleriyle analiz edilmelidir. Bu bağlamda sürecin kazanımlarını, süreci güçlü kılan yönlerini ve avantajlarını, süreci zayıflatan yönlerini ve karşı karşıya bulunduğu riskleri mercek altına almak gerekir.

a. Kazanımlar

Sürecin başlıca dört önemli kazanımı vardır:

1. Sürecin en değerli kazanımı, çatışmaların durmasıdır. Bu kazanım, konunun toplumsal düzeyde rahatlıkla tartışılmasına zemin hazırlıyor. Sürece toplumsal desteği büyütüyor, meşruluk kazandırıyor. Savaştan bıkan toplum barış siyasetini kabul ediyor.

2. Tarafların kısa sürede ve aracısız görüşmelere başlamaları son derece önemlidir. Zira bu sayede taraflar birbirlerinin sınırlarını, hassasiyetlerini ve olmazsa olmazlarını ilk ağızdan duyma fırsatı elde ettiler.

3. Süreç, toplumsallaştı. Barış ve çözüm, toplumun geneli tarafından kabul edilen bir norm haline geldi. Sürecin taraflarına yönelik, kendilerine siyasi pozisyonlarını kaybettirecek toplumsal bir tepki doğmadı. Son dönemde yapılan tüm seçimler ve referandumların sonuçları da milliyetçi söylemlerle barışçı çözüme karşı çıkmanın toplumu ikna etmediğini, tam tersine demokratik çoğunluğun çözüme sıcak bakışını değiştirmedeğini göstermiştir.

4. Sürecin yasal alt yapısı hazırlandı. Sürece dair önce bir çerçeve yasa çıktı, ardından da iki yönetmelik yayınladı. Bu yasal adımlar, hükümete süreci ilerletme yolunda çok geniş bir hareket alanı sağlıyor, hükümetin alınmasını gerekli gördüğü her türlü tedbiri almasına olanak veriyor.

Kat edilen bu yol, elde edilen bu kazanımlar önemlidir, küçümsenmemelidir. Dünyadaki çözüm tecrübeleri de dikkate alındığında, alınan mesafenin önemi daha iyi anlaşılır. Bu sebeple atılan adımlara layık oldukları değer verilmeli, sürecin taraflarına hakları teslim edilmelidir.

Elbette ki daha iyisi, daha süratli bir şekilde yapılabilirdi. Her zaman daha iyisi mümkündür. Ancak bu, yapılanı değersizleştirmeyi

gerektirmez. Doğru olan yapıları takdir ve tarafları daha çok yol alınması için teşvik etmektir.

b. Avantajlar:

Çözüm sürecini güçlü kılan faktörler üç başlık altında toplanabilir:

1. Sürecin en güçlü tarafı, çözüm yönünde atılan adımların Türkiye toplumunda güçlü bir meşruluk duygusu taşımasıdır. Güçlü bir toplum desteğinin varlığı, atılacak siyasi adımları kolaylaştırmakta ve onun yürütücüsü olan siyasi aktörlerin siyasi güç kaybetme korkusu duymadan yola devam etmesini mümkün kılmaktadır. Yapılan bütün ciddi kamuoyu yoklamaları, sürece verilen desteğin, en düşük olduğu dönemde bile, onu yürüten siyasi aktörlerin işini kolaylaştıracak bir mutabakat düzeyine dayandığını göstermektedir.

2. Kürt Sorununun niteliği, kaynağı ve çözümü konusundaki tartışmalarda entelektüel üstünlüğün belirgin biçimde çözümü sağlayacak fikirlere ve bunu savunan demokratlara geçtiği tespiti yapılabilir. “Teröristle pazarlık yapılmaz” veya “sorunun kaynağı ekonomik” şeklindeki fikirler artık geçerliliğini kaybetmiş görünmektedir. Sürecin söylem üstünlüğü, geldiğimiz noktada onun Öcalan/İmralı/Kandil düzeyindeki muhataplık temelinde devamına karşı olan muhalefeti bile etkisi altına almış görünmektedir ve bu da kolaylaştırıcı bir faktör olarak mevcuttur.

3. Tarafların sürece devam konusundaki kararlılığının büyük bir değeri vardır. Taraflar arasında sürecin çeşitli aşamalarında birtakım sorunlar yaşandı, sıkı sık sıkıntılar baş gösterdi. Buna rağmen taraflar her seferinde bu krizlerin üstesinden gelmeyi başardılar ve süreci devam ettirme konusundaki tutumlarını değiştirmediler. Provokasyonlara, krizlere ve görüş farklılıklarına rağmen tarafların masada kalma iradeleri önemli bir avantaj olarak değerlendirmelidir.

I. ÇÖZÜM SÜRECİNDE DEZAVANTAJLAR

Çözüm sürecinin önündeki olası riskler altı noktada toplanabilir:

1. Tarafların sürece farklı anlam yüklemeleri önemli bir tehdit alanıdır. Hükümet ile PKK'nin süreçten anladıkları birbirinden farklıdır. Hükümet “süreç” derken; silahlı mücadelenin bitirilmesini, taleplerin demokratik siyaset içinde ve yeni anayasa çerçevesinde konuşulmasını anlıyor. Buna mukabil PKK ve HDP, Kürt meselesine esas teşkil eden taleplerin kendisiyle müzakere edilmesini talep ediyor ve bu çerçevede “süreç” derken geniş bir adem-i merkezîyetçi yapının tesis edilmesini, iki dilli eğitimin hayata geçirilmesini ve PKK'nin siyasallaşmasını kastediyor.

Tarafların sürece farklı manalar biçmeleri, birtakım sorunları beraberinde getiriyor. Mesela sürecin şeffaflık boyutu ve takvimlendirme konularında taraflar farklı yaklaşımlara sahipler, bu da zaman zaman krizlerin çıkmasına sebebiyet veriyor. Tarafların

yaklaşımlarının ve beklentilerinin birbiriyle uyumlu kılınma derecesi, sürecin geleceğini de şekillendirecektir.

2. Ülkede iç politikadan kaynaklanan gerginlikler çözüm sürecini negatif olarak etkiliyor. Gezi Parkı, 17/25 Aralık Operasyonları ve Kobani gibi olayların gerginleştirdiği siyasi atmosfer, bazı çevrelerde çözüme olan ilgiyi azaltıyor. Billhassa hükümete yönelik olarak bazı çevrelerde gelişen haklı veya haksız tepkiler, zaman içinde çözüm sürecine yönelik bir tepkiye dönüşüyor. “AKP’yle barış olmaz” şeklindeki çıkışlarda somutlaşan bir ruh hali var. Bu ruh hali, faili meçhul cinayetlerin yaşandığı JİTEM’li günlerde dahi barış sürecine olumlu bakan bazı aydınları bile etkisi altına alıyor. Öyle ki, toplumsal algıyı etkileme konumunda olan bazı medya aktörleri ve kanaat önderlerinin, hükümete muhalefetlerini barışa muhalefete dönüştürdükleri gözleniyor. Bunun geçici bir olumsuzluk olduğu söylenebilir ama içinde bulunduğumuz süreçte önemli bir sorun alanına tekabül ediyor.

3. Sürecin tarafları arasında kullanılan dilden ve koordinasyon eksikliğinden kaynaklanan problem var. Sürecin iki tarafının da kullandığı dil, zaman zaman çözüme güveni sarsacak bir nitelik taşıyabiliyor. Hükümet sıklıkla “terör örgütü” gibi nitelemeleri kullanmaya devam ediyor, “PKK neyse IŞİD de odur” gibi yargılarda bulunuyor. PKK ise hükümete ve Erdoğan’a karşı “AKP faşizmi” ve “diktatör” gibi sıfatları kullanmaktan imtina etmiyor, herhangi bir sorunda çatışmaları yeniden başlatabileceği tehdidinde bulunuyor. Karşılıklı kullanılan bu dil, sürecin ihtiyaç duyduğu ılımlı atmosferi

zedeliyor.

Taraflar arasında belirgin bir koordinasyon eksikliği de bulunuyor. Bazen ikili görüşmelerin sonrasında yapılan açıklamalar birbirini tekzip ediyor, bazen de rahatlıkla çözülebilecek bazı sorunların devam etmesine karşılıklı olarak izin veriliyor ve bu sorunlar sürece zarar verici olaylara sebebiyet verebiliyor.

Tarafların birbirleriyle hem müzakere, hem de mücadele etmeleri, sürecin ilerlemesini güçleştiriyor. Taraflar, bir yandan kendi kitlelerini tahkim etmek için siyaset yapıyor, diğer yandan ise süreci yürütüyorlar. Bu, sırat köprüsünden geçmek gibi; tarafların dengeyi iyi tutturmaları gerekiyor. Bunun için de taraflar birbirlerine karşı sorumlu ve özenli bir dil kullanmalı, kendi sokağına seslenirken diğer sokağı da göz önünde bulundurmalı. Sürekli müzakere muhatabını karalamak ve mahkûm etmek, iki tarafa da bir yarar sağlamıyor.

4. Çatışmasızlık ortamınının PKK ve onun gençlik yapılanması olan YDGH tarafından bölgede bir denetim ve bireyler üzerinde baskı kurmak için kullanılmasından kaynaklanan şikâyetler de sürece yönelik en büyük tehditlerden biridir. Yol kesme, kimlik kontrolü yapma, iş makinelerini yakma, insan kaçırma, yargılama, vergi alma ve cezalandırma gibi faaliyetler, Kürt illerinde barışa yönelik olumlu yaklaşımı aşındırıyor ve sürece ilişkin güveni ciddi biçimde azaltıyor. Özellikle Kobani protestolarından sonra bu sorun daha görünür ve konuşulur hale geldi. Doğu ve Güneydoğu illerindeki

çok sayıdaki sivil toplum kuruluşu ve yerel yöneticiler, hükümetten süreci “kamu düzenini sağlayarak yürütmesi” konusunda yoğun talepte bulundular.

5. Ortadoğu'nun kaygan zemininin süreç için risk oluşturduğu göz ardı edilmemelidir. Bu coğrafyada sürekli olarak dengeler değişiyor, ittifaklar yenileniyor, yeni oyunlar kuruluyor. Elbette bu yaşananlar Çözüm Süreci üzerinde de çeşitli baskılar meydana getiriyor. Nitekim Kobani meselesi, Ortadoğu'daki zemin kaymalarının sürece ne denli menfi tesir ettiğini açık bir şekilde herkese gösterdi.

6. Kürt meselesi uzun bir tarihi geçmişe sahip olduğundan, çok kısa bir süre içinde çözülmesi beklenemez. Diyalog ve müzakere sürecinin belli bir zaman alması tabiidir. Ama burada sürecin çok fazla uzun tutulmamasına da dikkat edilmelidir. Çünkü süreç uzadıkça, bir taraftan kışkırtmaların yapılmasına uygun bir zemin oluşuyor, diğer taraftan ise toplumda bir süreç yorgunluğu baş gösteriyor. Türk kamuoyunun bir bölümünde *“Bunların derdi barış değil, bunlar ayrılmadan tatmin olmazlar”* duygusu, Kürt kamuoyunun bir bölümünde ise *“Bunlar çözüm falan istemiyor, bunlar bizi oyalıyor”* duygusu yükseliyor. Sürecin uzaması ve belirsizliklerin devam etmesi, hem umutların azalmasına, hem de eleştirilerin yoğunlaşmasına sebebiyet veriyor.

Sonuç: Sürecin Geleceği

Türkiye şu anda bir hükümet sorunu yaşıyor ve bir koalisyonla bu sorunu aşmaya çalışıyor. Muhtemel koalisyonun yapısına bağlı olarak yeni denklemler ortaya çıkacak ve yeni dengeler kurulacaktır. Çözüm süreci de bundan doğrudan etkilenecektir. Sürecin aldığı mesafe göz önünde tutularak bir değerlendirme yapıldığında, süreçle ilgili iki temel parametreye ulaşılabilir:

İlki, halkın çok büyük bir çoğunluğunun silahların ortadan kalkmasını ve barışın olmasını istemesidir. Elbette Kürt meselesinde çözülmesi gereken çok sayıda başlık var. Ancak halk bunların çözümünü için şiddete gerek olmadığını, sorunların demokratik siyaset içerisinde hallolabileceğini düşünüyor.

İkincisi, yine halkın büyük bir kesimi, çözümün Türkiye'nin bütünlüğü içerisinde gerçekleşebileceğine inanıyor. Türkiye sosyolojisinin bunu zorunlu kıldığını, farklı bir tercihin toplumun bütün üyelerine çok büyük bir maliyet çıkaracağını biliyor. Kürtler son seçimde hem Türkiye ile birlikte yaşama iradelerini, hem de Türkiye'nin demokratikleşerek yenilenmesi taleplerini gösterdiler. Süreç bunun için önemli bir fırsatı içerdiğinden süreci destekliyorlar.

Bu iki parametre dahilinde düşünüldüğünde, ihtiyatlı bir iyimserliği korumakta fayda var. Aralarındaki tüm sorunlara ve birbirlerine karşı çok sert söylemlerine karşın, bugün Türkiye parlamentosunda süreç lehine bir tablo var. Meclis'teki dört partiden sadece biri

(MHP) kategorik olarak sürecin karşısında duruyor. CHP, beklenen düzeyde sürece destek vermese de sürece karşı durmuyor. AKP ve HDP ise her hal ve şart altında sürece sahip çıkacaklarını ve sürdüreceklerini belirtiyorlar. Bu tablo, sürecin devam edeceğine bir karine teşkil ediyor.

Ancak bir kez daha altını çizmekte fayda var: Çözüm süreci çok dinamik bir karaktere sahip. Yaşanan her yeni olay veya denkleme giren her yeni aktör, hem taleplerin değişmesini, hem de sürecin bütünüyle yeniden gözden geçirilmesini de beraberinde getiriyor. Bu nedenle, süreç biraz daha hızlanmalı ve derinleşmeli. Taraflar birbirlerini öteki kılan hal ve tavırlardan kurtulmalı ve başta üçüncü taraf/izleme heyetinin kurulması olmak üzere süreç için gerekli adımları atmaya başlamalılar.

Türkiye, son çeyrek yüzyılda barışa hiç bu kadar yaklaşmadı. İnsanlar kapılarının önünde duran bu fırsatı kaçırmak istemiyorlar. “Barış” söylemi giderek daha fazla toplumsallaşüyor. Barış artık bir hayal değil. Toplum barışın kurulabileceğini gördü; artık barışçıl bir gelecek tasavvur ediyor ve bunun için de Türkiye’nin bütün kurum ve kurallarıyla adeta yeniden inşa edilmesini arzuluyor. Ancak bu, yalnızca sürecin taraflarının altından tek başlarına kalkabilecekleri bir yük değil. Bu nedenle barışı arzulayan herkesin sorumluluğunu yerine getirmesi ve sürecin ilerlemesi için destek sunması gerekiyor.

Democratic
Progress
Institute

11 Guilford Street
London WC1N 1DH
United Kingdom
+44 (0)203 206 9939

info@democraticprogress.org

www.democraticprogress.org

Twitter: @DPI_UK